

L'AMISTAT EN L'ECUMENISME

FRANCESC BALLESTÉ ESTRADA

*Universitat Ramon Lull
Escola Universitària Salesiana de Sarrià*

«Ce livre est un *livre de l'amitié*, d'une amitié toute fondée dans le mystère du Christ. Œuvre de trois théologiens, protestant, orthodoxe, catholique, fraternellement engagés dans le témoignage à Jésus-Christ crucifié et ressuscité».¹

Amb aquest paràgraf comença el llibre *Évangile et Révolution: au cœur de notre crise spirituelle*, escrit a sis mans per tres amics de creences separades, i a vegades enfrontades: Marie-Joseph Le Guillou (sacerdot catòlic), Oliver Clément (sacerdot ortodox) i Jean Bosc (pastor protestant). Era l'any 1968, i aprofitant la seva amistat mútua, van voler respondre conjuntament a les revoltes socials, culturals, polítiques i econòmiques que hi va haver arran dels fets del Maig del 68.

En l'inici del llibre expliquen que els esdeveniments que van trastornar França en aquell període van suposar una revolta violenta i massiva que va esdevenir quasi universal. Però, en l'origen d'aquesta revolta ells hi troben en el fons una crisi *d'ordre espiritual*.²

1. Marie-Joseph LE GUILLOU, Oliver CLÉMENT, Jean BOSCO, *Évangile et Révolution: au cœur de notre crise spirituelle*. Paris: Éditions du Centurion, 1968, p. 9.

2. Ibid. p. 27.

Recordem breument els fets a França del mes de maig de l'any 1968. El dia 22 de març d'aquell any, un esdeveniment que podia haver passat desapercebut als afores de París, va acabar essent l'espurna que va encendre el polvorí. Un centenar d'estudiants van ocupar la torre central de la Facultat de Lletres de la Universitat de Nanterre (municipi del cinturó de París). Exigien una sèrie de reformes educatives en la universitat encaminades cap a una participació estudiantil més gran, més autogestió, més llibertats acadèmiques, i també, per extensió, més llibertats morals i sexuals per fer front al puritanisme de la cultura heretada; per exemple, es demanava que en les residències universitàries les habitacions fossin de lliure accés per a qualsevol sexe.

El moviment es va allargar més del previst i va començar a guanyar-se simpaties. Aleshores s'hi van apuntar diversos partidaris d'idees d'esquerra, així com altres que s'autodenominaven «indignats» i «llibertaris», i van començar a barrejar-se peticions de tipus polític amb tons força radicals. Les classes es van suspendre, la cosa es va complicar i al final, el degà es va veure obligat a tancar la facultat de Nanterre el dia 3 de maig.

Aquell mateix dia el moviment es trasllada a La Sorbona, i l'ocupa, de manera que els esdeveniments guanyen gran notorietat, no només a França, sinó també internacionalment. El rector truca a la policia i té lloc un primer enfrontament molt violent amb barricades i hi ha més de quatre-cents ferits i centenars de detencions. Els fets són transmesos per televisió a tot el món. Aquestes imatges generen una onada de simpatia del públic a favor dels estudiants i el suport de molts personatges il·lustres del món de la cultura. A la vegada, les imatges contribueixen a l'extensió del conflicte a altres llocs de França i a altres països.

Els estudiants funden el *Conseil pour le maintien des occupations*, que es dedicarà a fomentar i animar les vagues, les ocupacions i les manifestacions arreu de França i a l'exte-

rior. La revolta s'estén al *Quartier Latin*, i altres indrets de la ciutat, de manera que esdevé general a la capital i al país, i es multipliquen els enfrontaments violents amb la policia. L'enfrontament al *Quartier Latin* acaba amb més de mil ferits. S'hi apunten també els moviments obrers, i els sindicats declaren una vaga general pel dia tretze, que va ser un èxit rotund, amb més de deu milions de participants. Tot França va ser paralytzada, i anomenen aquest dia com el «Gran Buit».

Els desordres es contagien a altres països, especialment a l'Europa occidental: Espanya, Alemanya, Itàlia, Suïssa i Txecoslovàquia; i també més enllà de l'Atlàntic, a Mèxic, els Estats Units, l'Argentina i Uruguai, també al Japó.

El moviment, des del punt de vista polític i d'ordre social, es va anar apaïvagant a partir del dia vint-i-set, en què el govern de França, en reunió amb els sindicats, van arribar a uns acords, els *Acords de Grenelle*, i per mitjà de les repetides intervencions del general De Gaulle, president de la República, per la televisió i la ràdio, que garantia determinats canvis. Per això es podria dir que, des del punt de vista polític i econòmic, els canvis van ser importants, però no definitius ni rupturistes, si bé des del punt de vista cultural i social els canvis van ser transcendents, perquè van suposar l'inici d'un procés sense retorn de trencament radical envers la tradició i la cultura heretada del passat.

Una de les institucions que va sortir més mal parada d'aquests canvis socioculturals va ser l'Església, i tot el que representava, és a dir, la tradició religiosa. Els atacs no només li van venir de l'exterior, sinó que, dins mateix, els seminaristes i els joves capellans van subscriure moltes de les proclames de la revolta. L'Església, a més a més, estava immersa en un procés de transformació interior a la llum del recent Concili Vaticà II, clausurat l'any 1965, que pretenia que la Institució es modernitzés sota la consigna de «l'adaptació als signes dels temps». La combinació de la revolta cultural civil barrejada amb els canvis propiciats pel

Concili va portar molta gent de dins de l'Església a relativitzar les veritats de l'Evangelí, a polititzar les posicions dels cristians, i en alguns casos, a creure en la possibilitat de la violència col·lectiva per alliberar els pobres, especialment en algunes zones de Sud-amèrica, on hi havia explotació humana per part d'algunes dictadures, lloc on començava a desenvolupar-se la Teologia de l'Alliberament.³ D'aquesta amalgama, en sorgien interpretacions tan heterogènies dels Evangelis com els *capellans amb metralleres*, o el desdibuixament de la figura de Jesús, que va deixar de ser el Fill de Déu per convertir-se en un simple bon home, que, en tot cas, podia servir com a referent moral.

És en tot aquest context en què cal situar la reacció dels tres amics, en Le Guillou, en Clément i en Bosc, que es desesperen en veure el caos entre els cristians. Per ells, la part de la crisi que més els preocupa és la part espiritual. «Els esdeveniments que acaben de sacsejar França revelen en l'origen una crisi espiritual».⁴

Els tres s'aplegaran per assajar de donar una resposta comunitària als fidels de les tres religions de l'Evangelí. Le Guillou explica que el desig –i la necessitat– d'un discerniment espiritual dels successos de maig exigia una resposta comuna:

Després d'una llarga conversa sobre aquest tema, el mateix mes de maig, amb el meu meravellós amic, Oliver

3. La Teologia de l'Alliberament (TA) és una reflexió teològica que va començar a l'Amèrica Llatina després del Concili Vaticà II i la Conferència de Medellín (Colòmbia, 1968). Els seus ideòlegs més destacats són els sacerdots Gustavo Gutiérrez Merino (peruà), que el 1973 editaria el primer llibre sobre el tema *Historia, Política y Salvación de una Teología de Liberación*, i Leonardo Boff (brasiler). És la reacció de part de l'Església catòlica d'Amèrica Llatina davant la situació d'opressió i subdesenvolupament de la majoria de la seva població.

4. Ibid. p. 27.

Clément, confrontant les análisis que cadascun havíem fet de la situació espiritual del nostre món, ens vam sentir tan profundament d'acord, que vam resoldre redactar algunes tesis a favor dels cristians. Olivier va acceptar assumir la redacció d'un primer esborrany, susceptible de retocs, que tingués una orientació ecumènica. Aleshores vam sotmetre les idees generals al pastor Jean Bosc, que va mostrar-se de seguida en perfecta harmonia amb nosaltres. Així fou com vam fer un escrit en comú que, després, vam sotmetre a la crítica seriosa d'uns amics laics; això provoca una nova redacció el doble de llarga. Al final, el missatge ecumènic que en va sortir és el fruit d'aquesta col·laboració fraternal.⁵

El text va ser publicat, al principi en forma d'extracte, als diaris *La Croix*, catòlic, i el setmanari protestant *Réforme*; el text integral va sortir en el número de juliol de la revista protestant *Foi et Vie*. Finalment, es van afegir un parell d'articles més sobre la *violència* i sobre *la mort de Déu* per ampliar-lo i així poder-lo publicar en forma de llibre: *Évangile et Révolution*.⁶

Al llibre destaquen especialment tres valors:

1. *L'Amistat* és el primer de tots perquè és de l'amistat des d'on ha sorgit la primera idea del llibre. Una amistat fundada en el misteri de Crist, com a revelació del Déu vivent. Amistat que ha permès que el llibre fos redactat de manera comuna, no només pels tres amics religiosos, sinó per la participació d'un grup de laics de les diferents religions que han treballat en una profunda comunió espiritual.
2. *La Veritat*, perquè els tres autors constaten que són en un període de dura rèplica contra la religió, semblant al rebuig de l'Església de les primeres èpoques.

5. Ibid. p. 10.

6. Ibid. p. 10-11.

Enfront això volen donar el seu testimoni a favor de la veritat d'un Déu que habita al cor dels homes i que se'ns ha revelat a través del seu fill Jesucrist en l'Esperit Sant.

3. *La Llibertat*, perquè expressen aquesta veritat d'una manera directa, franca, a vegades dura, que potser alguns poden trobar abrupta. Però és que no pot haver-hi caritat, amor, si no és a través de la veritat, i aquesta no es pot endolcir per fer-la més digerible. Per això, han optat per un llenguatge d'homes lliures que, amb comunió amb l'Esperit Sant, conviden tots els germans a renovar-se en l'esplendor de l'amor.⁷

Sota la perspectiva d'aquests valors, els tres amics descriuen quines són, al seu entendre, les característiques de la societat del 1968 que han portat al procés de descontentament i a l'eclosió de la revolta. Per ells, la societat secular s'ha anat instal·lant, ja des de la revolució industrial, en uns criteris de producció, de rendibilitat i de multiplicació del diner que han portat a la superabundància d'alguns a costa del subdesenvolupament dels altres. Però la persona immersa en la sobreabundància material, paga el preu de la insignificança individual i de l'avorriment. La persona acaba trobant-se sola a l'hora d'enfrontar-se al seu sentit davant la vida. La societat, que va evolucionar de classe obrera a classe mitjana, ara ha esdevingut la societat *sense sentit*. Els joves, un cop satisfetes les seves necessitats elementals i desemmascarades altres falses necessitats, es troben que els falta «alguna cosa». Aleshores, s'apunten a determinades idees, com la *presa de consciència* del marxisme, o altres propostes de caire internacional, que ofereixen *litúrgies* de salvació planetària i *panhumana* que portaran l'home a la salvació universal.⁸

7. Ibid. p. 9-10.

8. Ibid. p. 27-28.

Els autors del llibre ens diran que el drama del Maig del 68 ha posat de manifest que no es tracta d'una revolució només política o econòmica, sinó d'alguna cosa més profunda. De la mateixa manera que a la joventut d'anys enrere la van enlluernar els ideals de Hitler i Stalin, ara semblen enlluernats pels ideals de Che Guevara, Mao, Sartre... Es tracta de recuperar un marxisme decadent rejuenint-lo amb tocs d'intel·lectualitat, de *happening* en l'art, de crueltat en els *mass media*, i de violència en les revoltes del Tercer Món. És l'energia vital i l'eros desbordat en un *psicodrama*, a què es dona la forma de revolució.⁹

Tot el moviment ve revestit d'arguments racionalitzats que es caracteritzen, primer de tot, per no voler-se definir, així tot hi té cabuda, per l'absència d'objectius clars i definits, pel gust per la violència i la destrucció, pels extremismes del tot o del res, i per una estètica plena de símbols... És una ambigüïtat de què només destaca el messianisme amb pretensions de totalitat. És més semblant a un *mite* que a una proposta, i com a *mite* s'ha convertit en *opi per a intel·lectuals*, i això li permet que es pugui amanir amb gotetes de Freud, de Nietzsche, d'Artaud... Per aquest motiu, el combat que aquí s'obre no és el d'una revolució, sinó que es tracta d'un combat pel sentit de l'existència, d'un combat espiritual.¹⁰

El combat espiritual

Aquesta mena de neomarxisme combinat amb trets existencialistes que acabem d'exposar, que no només va caracteritzar aquelles dècades, sinó que encara avui es manté dins de la diversitat de propostes culturals existents, va compor-

9. Ibid. p. 29-30.

10. Ibid. p. 31-32.

tar un gran trasbals en la mentalitat dels cristians. S'imposava la individualitat, de manera que a partir d'aquell moment la interpretació de l'Evangelí passava a ser completament subjectiva. Cadascú el podia interpretar a la seva manera, i per això és fàcil entendre que alguns cristians fossin partidaris de respondre a la violència amb violència, especialment en alguns punts del planeta on l'explotació dels humils clamava al cel, i d'aquí l'aparició d'expressions com *els capellans de les metralletes* a què hem fet referència més amunt.

Per això, aquests tres amics, de manera comuna responen que la revolució no s'ha de resoldre amb la violència, perquè en el fons de la qüestió no es tracta d'un problema polític, sinó d'un gran neguit espiritual, i diran:

«Els cristians que abracen el marxisme canvien a un messiès secularitzat. Són cristians que dimiteixen, que pretenen, encara que amb generositat, racionalitzar i purificar la fe influïts per un corrent psíquic poderós, que també és *religiós* i moralitzador. Esperen de la revolució l'adveniment de l'*home nou* i confien en unes perspectives futures que van més enllà encara que la mateixa escatologia cristiana».¹¹

Els tres amics continuen explicant que si s'observa en l'Evangelí l'actitud de Jesucrist envers els guerrillers i revolucionaris de la seva època, de seguida es veu que la teologia de la violència no té cap arrel evangèlica ni té cap sobrietat espiritual. Encara que sembli que les revolucions agressives alliberen per un cantó, sempre acaben comportant esclavatge per algun altre. Perquè l'única revolució autèntica és la revolució del cor, la revolució de la bondat. El veritable *home nou* és l'*home de les Benaurances*, aquest sí que pot il·luminar la vida social. És l'home humil pacificador de l'existència i vivificador de la veritat del ser i de les coses.¹²

11. Ibid. p. 32-33.

12. Ibid. p. 34-35.

Aquesta societat del benestar que ens allibera de les carencies materials ens condemna a la finitud i a l'angoixa de la persona, d'aquí les revoltes i les crisis dels existencialismes. Només la resurrecció de la persona lligada a la del Crist ens treu l'angoixa de la vida i ens obre a l'Esperit i a la força viva del Ser.

Això no vol dir que el cristià no conegui les misèries i el sofriment del món. Les coneix i pateix, però sap que, més enllà de les reformes i de les estructures, els vells problemes sempre acaben reapareixent, com bé ho demostra la història. Només el «pobre d'esperit» pot canviar realment el fons de les coses, no els poderosos de qualsevol règim, siguin de dretes o d'esquerres.

El repte que la història llença a la nostra civilització ha explotat en la crisi del Maig del 68... És indispensable superar la por dels riscos a córrer i dels esforços que cal fer per tornar la il·lusió a aquesta societat *sense sentit*.¹³

Quan els autors del text parlen que els cristians han de superar la por i fer esforços, es refereixen a testimoniar l'Evangelí sense deixar-se portar per aquestes influències del moment marcades pel subjectivisme, el relativisme i el nihilisme. Combatre aquests sentiments amb fermesa, sense por i en llibertat.

Aquesta revolució promoguda per *l'homo faber* ('l'home arquitecte'), basada en l'automatització i la cibernetica no aconseguirà pas un home que sigui «amo sense esclaus» si no té en compte una antropologia més profunda i més rica. Una antropologia que no lluiti tant per les cadenes de la màquina, sinó per un treball portador de sentit, un treball que aporti la renovació interior, la possibilitat de la paraula i el silenci i la participació responsable. Aquest camí és

13. Ibid. p. 36.

l'únic que pot aportar l'alliberació de l'home sobre l'home. Cal que la presència cristiana dins d'una cultura secularitzada, encara que sigui minoria, esdevingui una interrogació discreta però constant i tenaç sobre el significat de l'home i de la seva història.

El problema és que el cristianisme actual no és un cristianisme autèntic, sinó un residu sociològic-cultural, i per tant, el cristianisme autèntic és un gran desconegut en la nostra societat. Necessita ser revelat de nou, és el misteri de la vida i la mort de Crist. És el misteri de l'Amor entre un Pare i un Fill. Si Crist no hagués ressuscitat, avui no seríem aquí. Cal tornar a explicar que Déu no és un enemic, ni qui castiga, ni tan sols una explicació ideològica del món, tampoc el seu Fill és el «primer revolucionari» social. El Fill no és només un exemple ètic o un referent moral, una altra de les heterointerpretacions subjectives de l'Evangelí. El Fill és el Fonament Absolut, el Déu Vivent, és el Sentit del Món i de la Vida. Déu s'ha fet carn i comparteix amb l'home el sofriment del pa i la festa del vi. I l'única força que ens vol mostrar és la força de l'Amor. Amor que a través de l'Esperit es comunica amb el nostre interior. És l'Amor que ens retorna i ens il·lumina la llibertat.

Aquests dies de tant tràfec febril, és necessari recordar que el cristianisme no és un ideari cultural, sinó una transformació personal, *dolorosa*, però alhora *joiosa*, basada en la humilitat quotidiana del dia a dia, humilitat que esdevé lluminosa perquè permet mostrar l'espai de pau en l'interior de cadascú de nosaltres en què Déu pot baixar i habitar-nos. Només aquests homes i dones que estan amatents a Aquell que ha d'arribar, tenen la possibilitat de reinventar la vida i transformar el món.¹⁴

Vet aquí, el missatge que ens han volgut donar a conèixer aquests tres amics (en Marie-Josep, n'Oliver i en Jean),

14. Ibid. p. 38-39.

quan un bon dia van decidir escriure a sis mans, i en comunió d'esperit, aquest llibret titulat *Évangile et Révolution*. La seva amistat va superar les diferències de creença que els podien separar per fer front a un enemic comú: el relativisme extrem de la societat de consum que ens porta a la pèrdua del sentit de la vida i del sentit del ser. Ells ens retornen un missatge ple de Vida, ple d'Amor i de Pau, un missatge comú portador de Veritat i Llibertat, fruit de l'Amistat.